

Visie en beleid op leerlingenbegeleiding

Inleiding

Je leert beter als je je goed voelt en je voelt je beter als je kan leren.

Elke school dient kwaliteitsvol onderwijs te bieden¹. Hiertoe ontwikkelt zij een kwaliteitsvolle visie en beleid op leerlingenbegeleiding² waarbij leerkrachten spilfiguur zijn in gedeelde verantwoordelijkheid met het gehele schoolteam³, andere partners in leerlingenbegeleiding en externen⁴. De school werkt doorlopend aan en reflecteert over de kwaliteit van dit beleid⁵, waarbinnen de visie weerspiegeld wordt in het handelen van het schoolteam. Vanuit **een geïntegreerde benadering** en binnen een **continuüm van zorg**⁶ bestrijkt het beleid de **vier begeleidingsdomeinen**: onderwijsloopbaan, leren en studeren, psychisch en sociaal functioneren en preventieve gezondheidszorg. Het beleid vertrekt vanuit een gedragen visie en komt participatief tot stand: geïnspireerd door het pedagogisch project⁷, afgestemd op de noden van de leerlingenpopulatie en de context waarin de school zich bevindt .

Voor het uitbouwen van een beleid op leerlingenbegeleiding hanteert elke school onder meer het **Referentiekader Onderwijskwaliteit** (ROK). Het beleid op leerlingenbegeleiding omvat de begeleiding van alle leerlingen, het ondersteunen van het handelen van het onderwijzend personeel en de coördinatie van alle leerlingenbegeleidingsinitiatieven op niveau van de school. Een duidelijke omschrijving van een visie op leerlingenbegeleiding met afbakening van het **takenpakket**, de **rollen en verantwoordelijkheden** van alle partners binnen leerlingenbegeleiding is een succesfactor voor het vormgeven van een gedragen en geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding⁸.

¹ Zie Decreet betreffende kwaliteit van het onderwijs. <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14129#273991>

² Het voeren van een beleid op leerlingenbegeleiding is een erkenningsvoorwaarde waarbij de school de eindverantwoordelijkheid draagt. Zie [Decreet betreffende de leerlingenbegeleiding \(LLB\) in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding](#). Voor meer concrete ondersteuning zie netgebonden materialen: Voor Katholiek Onderwijs Vlaanderen: het [vademecum zorgbreed en kansrijk onderwijs](#); voor OVSG extranet LLB, GO! Navigator leerlingenbegeleiding, voor POV: <https://pov.be/pbd-begeleidingsplan/>

³ Schoolteam zijn alle professionals die werken binnen de school (leerkrachten, opvoeders, onthaalmedewerkers, leerlingbegeleiders, beleidsmedewerkers, logistieke medewerkers, directie).

⁴ Partners in de leerlingenbegeleiding zijn alle partners binnen onderwijs: pedagogische begeleidingsdienst, centrum voor leerlingenbegeleiding, leersteuncentrum. Organisaties die behoren tot welzijn, gezondheidszorg of privé-initiatieven, beschouwen we als externe partners.

⁵ Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) [Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit](#), Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming p. 112- (...). Devos, G. & Tuytens, M. Steunpunt Onderwijs Onderzoek (SONO). (2021). *Verschillen in onderwijs. Streven naar excellentie en gelijke onderwijskansen*. Brussel: Politeia. Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco.

⁶ Ook binnen buitengewoon onderwijs is er een continuüm van zorg dat wordt gerealiseerd vanuit een cyclisch proces van handelingsplanmatig werken.

⁷ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/het-pedagogisch-project-van-een-school>

⁸ Struyf, E. (2020). *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro.

Een geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding⁹ vertrekt vanuit een ‘whole school approach’: alle aspecten binnen de school dragen bij aan de leerwinst en het welbevinden van leerlingen, alle leerkrachten zijn betrokken bij de leerlingenbegeleiding en er wordt op een constructieve manier samengewerkt met leerlingen, ouders en betrokken partners. Hieronder gaan we dieper in op een aantal succesfactoren om te komen tot een gedragen visie en beleid op leerlingenbegeleiding binnen een continuüm van zorg¹⁰.

Constructieve samenwerking bij de uitwerking en bijsturing van de visie en het beleid op leerlingenbegeleiding¹¹

De visie en het beleid op leerlingenbegeleiding komen participatief tot stand. De visie en het beleid worden opgesteld, gedragen en toegepast door de leerkrachten en de andere leden van het schoolteam¹² en aangestuurd en ondersteund door de directie. Bij de uitwerking van de visie en het beleid wordt op een duurzame manier samengewerkt met ondersteunende partners¹³. De **pedagogische begeleidingsdienst (PBD)**, de **centra voor leerlingenbegeleiding (CLB¹⁴)** en de **leersteuncentra** versterken – waar nodig – mee het beleid. Dit doen ze onder andere door na te denken over hoe ze kunnen bijdragen aan de beeldvorming van de leerlingen en de school. De school brengt alle input rond beeldvorming samen en bekijkt hoe ze de leerlingenbegeleiding verder kan optimaliseren. Hierbij kan expertise van de verschillende partners ingebracht worden, gebaseerd op de noden van leerlingen en het schoolteam. Aanvullend kunnen scholen ook een beroep doen op een aanbod vanuit **externe partners¹⁵**.

Ook **leerlingen** en **ouders¹⁶** zijn essentiële en gelijkwaardige partners die kunnen bijdragen aan afstemming van het beleid op de noden van de populatie en de context¹⁷. Om constructief

⁹ Struyf, E. (2020). *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro.

¹⁰ Deze succesfactoren zijn mee geïnspireerd op Struyf, E. (2020). *Samen sterk in geïntegreerde leerlingenbegeleiding. Een gids voor onderwijsprofessionals*. Kalmthout: Pelckmans Pro; Van Mieghem, A., Verschueren, K., Petry, K., & Struyf, E. (2018). *Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet. Een casestudieonderzoek*. Steunpunt SONO. Geraadpleegd op 26/01/2023 via <https://steunpuntsono.be/portfoliodynamieken-achter-de-implementatie-van-het-m-decreet-een-casestudieonderzoek-2/>;

¹¹ Mogelijke ondersteunende materialen zijn te vinden op de netgebonden websites, materialen rond makelaarsfunctie, tekst Katholiek Onderwijs Vlaanderen rond samenwerking met CLB enz.

¹² Binnen buitengewoon onderwijs kan dit schoolteam erg uitgebreid zijn. Ook zij worden hierin meegenomen.

¹³ Van Mieghem, A., Verschueren, K., Petry, K., & Struyf, E. (2018). *Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet. Een casestudieonderzoek*. Steunpunt SONO. Geraadpleegd op 26/01/2023 via <https://steunpuntsono.be/portfoliodynamieken-achter-de-implementatie-van-het-m-decreet-een-casestudieonderzoek-2/>

¹⁴ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/taken-clb-en-samenwerking>. Elk CLB is, rekening houdend met de eigen missie en het eigen begeleidingsproject, ervoor verantwoordelijk een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding te verstrekken en de schoolinterne leerlingenbegeleiding te ondersteunen en te helpen optimaliseren. Zie Decreet betreffende kwaliteit van het onderwijs. Art. 4. § 1. <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14129#273991>.

¹⁵ Zie makelaarsfunctie PBD

¹⁶ Wanneer we hieronder verder spreken over ‘ouder’ bedoelen we hiermee elke persoon die opvoedingsverantwoordelijke is of een opvoedende rol opneemt binnen de context die thuis is voor een leerling. In dezelfde lijn spreken we ook over gezin, broers en zussen.

¹⁷ Meer info, zie <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/ouderraad-leerlingenraad-en-schoolraad>, <https://www.scholierenkoepel.be/> en de ouderverenigingen per net: <https://www.vcov.be/> ; <https://www.koogo.be/> ; <https://www.go-ouders.be/>

met ouders en leerlingen samen te werken, is het van belang dat zij op de hoogte zijn van de visie en werking van de school en kunnen bijdragen aan het beleid op leerlingenbegeleiding.

Geschakelde zorg als succesfactor binnen leerlingenbegeleiding

Bij het uitbouwen van een beleid op leerlingenbegeleiding volgens het zorgcontinuüm bakenen we geen fasen af, maar bekijken we welke onderwijsbehoeften een (groep van) leerling(en) heeft en bieden we zorg aan die leerling(engroep) vanuit een bepaalde fase. Ook het aangeven van wat ieders rol is, is niet eenduidig. We spreken liever van collectieve verantwoordelijkheid waarbij de school de eindverantwoordelijkheid heeft over het totale leerproces van de leerlingen en doorheen het zorgcontinuüm verschillende actoren de regie opnemen van het besluitvormingsproces of traject. De leerkracht heeft de regie in handen om de ontwikkeling¹⁸ van de leerling te stimuleren binnen de klas, het zorgteam heeft de regie over het gefaseerd besluitvormingsproces in verhoogde zorg, het CLB heeft de regie over het handelingsgericht diagnostisch traject binnen uitbreiding van zorg. De fasen lijken elkaar één op één op te volgen, maar versterken elkaar in de praktijk. Bijgevolg dient ook de toepassing **flexibel en dynamisch te zijn**, op maat van de school, leerling en zijn context¹⁹. Zo kan er vlot worden bijgeschakeld vanuit de ene naar de andere fase en terug. We benaderen het zorgcontinuüm daarom volgens het principe van Geschakelde zorg. Bij verhoogde zorg loopt de brede basiszorg door en tijdens uitbreiding van zorg blijven brede basiszorg en verhoogde zorg actief. Zo kan een maatregel voor een leerling met een IAC- of OV4-verslag ook zinvol zijn voor alle leerlingen en in de brede basiszorg verankerd worden. Ook kunnen problemen die binnen brede basiszorg worden opgemerkt wegens de ernst of complexiteit meteen leiden tot bijschakeling van CLB binnen uitbreiding van zorg.

Op schoolniveau worden goede praktijken verankerd door brede basiszorg, verhoogde zorg, uitbreiding van zorg en de zorg voor een leerling met een IAC- of OV4-verslag systematisch en cyclisch²⁰ te evalueren. Hierbij onderzoeken, borgen en/of verbeteren de school, het CLB en het leersteuncentrum op doelgerichte en planmatige wijze hun kwaliteit op basis van eigen vaststellingen en prioriteiten en op basis van de feedback die ze van leerlingen en ouders ontvangen. Evaluatie is geen afzonderlijke stap maar een onderdeel van de onderwijspraktijk en

¹⁸ Ontwikkeling is een uiterst complex proces van onder meer lichamelijke en geestelijke maturatie en het verwerven van vaardigheden in diverse domeinen (sociaal-emotioneel, motorisch, cognitief, taal-spraak, creativiteit, lezen, rekenen, schrijven,... deze lijst is vrijwel onbeperkt). Sommige aspecten van het ontwikkelingsproces overstijgen het niveau van 'vaardigheden verwerven'. De vaardigheden zijn in dat geval eerder middelen om zichzelf te ontplooiën tot een persoonlijkheid, die gedragingen stelt volgens bepaalde morele waarden. Ontwikkeling resulteert in 'het worden van iemand' en niet alleen in het 'verwerven van vaardigheden' uit Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg (2022). 'Wat is jeugdgezondheidszorg? Duiding voor (toekomstige) professionals en beleidsmakers. Geconsulteerd op 16 januari 2024 via https://www.vwvj.be/sites/default/files/2023-08/Duiding%20jeugdgezondheidszorg_2022_finaal_onderschreven.pdf

¹⁹ Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B. & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. Leuven: Acco. (Vlaamse editie).p.18.

²⁰ Systematisch wil zeggen dat de werking op geregelde basis wordt geëvalueerd. Cyclisch betekent dat er telkens iets aan de werking wordt aangepast en/of toegevoegd. Op die manier wordt kwaliteit verder ontwikkeld bij elke cyclus.

het (handelings)planmatig werken²¹. Van elke school wordt verwacht dat ze structureel in overleg gaat met PBD en CLB over de aanwezige noden en mogelijkheden voor begeleiding en professionalisering op vlak van leerlingenbegeleiding en de verschillende fases van het zorgcontinuüm, en wie welke rol daarin zal opnemen²². De school kan zich laten bijstaan door haar **pedagogische begeleidingsdienst**²³, niet enkel voor een analyse en beeldvorming van de school en het uittekenen van een visie maar ook voor het uittekenen van verdere stappen zowel ter versterking van het beleid als op gebied van professionalisering²⁴. Het CLB kan bijdragen aan de evaluatie op schoolniveau via de beeldvorming. Hiervoor zet het CLB de kernactiviteit signaalfunctie²⁵ in. Ook het leersteuncentrum kan aansluiten op het structureel overleg tussen school, PBD en CLB²⁶, zo kan ook hun feedback en rol in de ondersteuning van de school worden meegenomen. Verder zijn ook de scholengroep/gemeenschap, inspectie en externe partners belangrijke bronnen van feedback.

Op leerlingniveau is het binnen elke fase van zorg belangrijk om steeds de **leerling, de leerkrachten en de ouders** actief te betrekken en waar nodig aanklappend te werken. De verschillende partners in leerlingenbegeleiding²⁷ gaan op zoek naar transparante afstemming met elkaar, de leerling en de ouders. Over de fasen van het zorgcontinuüm heen denken zij na over wat hun bijdrage zou kunnen zijn in de begeleiding van een leerling en de ondersteuning van ouders en het schoolteam²⁸. Samen bepalen ze een verdere aanpak. Als het voor iedereen duidelijk is wanneer en hoe bepaalde maatregelen worden ingezet, vergroot de kans op een zinvolle samenwerking en gepaste begeleiding voor alle leerlingen.

²¹ "Dochy en Gijbels (2010) benadrukken dat evaluatie geen afzonderlijke stap is die volgt op het geven van instructie, maar een integraal en essentieel onderdeel van de onderwijspraktijk. Ook Harre, Smeyers en Vanhoof (2014) benadrukken het belang van een geïntegreerde evaluatie. Door de leerdoelen, het lesgeven en de evaluatie op elkaar af te stemmen staat de evaluatie ten dienste van het leren van de lerenden." Uit Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming

²² Zie Omzendbrief Leersteun

²³ We verwijzen hiervoor naar netgebonden initiatieven.

²⁴ Zie opdrachten PBD: <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14129#274006>

²⁵ Signaalfunctie is één van de kernactiviteiten van het CLB: "Indien het centrum noden vaststelt in de leerlingenpopulatie of een probleem of onregelmatigheid vaststelt in het beleid op leerlingenbegeleiding brengt het centrum de school hiervan op de hoogte" Zie decreet leerlingenbegeleiding, artikel 2, 11° a).

²⁶ Zie Omzendbrief Leersteun

²⁷ We gebruiken de term 'partners' voor alle personen die professioneel verbonden zijn bij de begeleiding van een leerling. Partners binnen leerlingenbegeleiding zijn werkzaam binnen onderwijs, leersteun, CLB. Externe partners werken buiten onderwijs, zoals Bednet, NAFTA.

²⁸ Zie onderdelen Brede basiszorg, Verhoogde zorg, Uitbreiding van zorg en Handelen en evalueren op basis van een IAC- of OV4-verslag.

Samen drempels wegnemen voor een optimale schoolse en maatschappelijke participatie van elke leerling

Kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding impliceert een geïntegreerd en duurzaam beleid met een positieve visie op diversiteit²⁹. Door het inzetten op meer gelijke onderwijskansen³⁰ draagt het schoolteam bij tot het optimaal functioneren van *elke* leerling in de schoolse én maatschappelijke context³¹. Een positief en stimulerend school- en klasklimaat gebaseerd op veiligheid, vertrouwen en wederzijds respect vormen de basis van elke schoolwerking³².

Wegens een groeiende diversiteit voelen leerkrachten en scholen meer de noodzaak om op een gedifferentieerde manier onderwijs vorm te geven³³. Het schoolteam heeft hierbij in het bijzonder oog voor de noden van kwetsbare leerlingen en hun ouders. De term 'kwetsbaar' wordt bio-psycho-sociaal gezien. Kwetsbare leerlingen kunnen leerlingen zijn met een vluchtgeschiedenis, specifieke onderwijsbehoeften, een chronische ziekte, leerlingen die worstelen met hun identiteit, leerlingen uit kansengroepen, leerlingen die opgroeien binnen een gezinscontext waar psychische problemen zijn ... Kwetsbare leerlingen ondervinden in de interactie met hun context tijdelijke of langdurige barrières om te participeren aan het schoolgebeuren en/of de maatschappelijke context³⁴. Door op deze manier naar leerlingen te kijken, stellen leerkrachten gemakkelijker hun eigen handelen in vraag en gaan ze op zoek naar hoe ze mogelijke barrières in het leren van leerlingen kunnen verminderen³⁵.

Het schoolteam brengt mogelijke drempels binnen de schoolcontext³⁶ in kaart die een maximaal participeren aan het schoolgebeuren in de weg zouden kunnen staan en onderneemt acties om deze hindernissen weg te werken. Om dit te kunnen bereiken, heeft het beleid oog voor proactieve en preventieve acties binnen brede basiszorg³⁷. Dat wil zeggen

²⁹ Van Avermaet (2015) verwijst naar Cochran-Smith (2014) die stelt dat kunnen omgaan met de behoeften en achtergronden van zeer diverse schoolpopulaties en het creëren van uitdagende maar billijke en gelijkwaardige leeromgevingen voor alle lerenden al meermaals is geïdentificeerd als één van de wereldwijd belangrijkste uitdagingen voor scholen. Dit impliceert het ontwikkelen van een geïntegreerd en duurzaam diversiteitsbeleid en het ondersteunen en coachen en professionaliseren van teamleden." Uit: Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming

³⁰ <https://www.vlor.be/themas/gelijke-onderwijskansen>; <https://www.grotekansen.be/nl/home/1>; zie ook onderzoek SONO naar versterking gelijke onderwijskansen: http://steunpuntsono.be/wp-content/uploads/2021/02/3.1_gelijke-onderwijskansen-in-basisonderwijs-en-secundair-onderwijs.pdf;

³¹ Vlaamse Onderwijsraad (VLOR).(2020). *Zonder wrijving geen glans. Identiteit en waarden op school. Met praktijkwijzer voor leraren*. Tielt: Lannoo. Mitchell, D. (2015). *Wat echt werkt. 27 evidence based strategieën voor het onderwijs*. Huizen, Nederland: Uitgeverij Pica.

³² Vlaamse Onderwijsinspectie (2017) Bronnendocument Referentiekader voor Onderwijskwaliteit, Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

³³ Van Mieghem, A., Verschuere, K., Petry, K., & Struyf, E. (2018). *Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet. Een casestudieonderzoek*. Steunpunt SONO. Geraadpleegd op 26/01/2023 via <https://steunpuntsono.be/portfoliodynamieken-achter-de-implementatie-van-het-m-decreet-ee-casestudieonderzoek-2/>

³⁴ Zie sociaal model van functioneren in tegenstelling tot een medisch of deficit model.

³⁵ Dit bleek bijvoorbeeld uit onderzoek rond leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften: Van Mieghem, A., Verschuere, K., Petry, K., & Struyf, E. (2018). *Dynamieken achter de implementatie van het M-decreet. Een casestudieonderzoek*. Steunpunt SONO. Geraadpleegd op 26/01/2023 via <https://steunpuntsono.be/portfoliodynamieken-achter-de-implementatie-van-het-m-decreet-ee-casestudieonderzoek-2/>

³⁶ Zie Theoretisch deel: Prodia-model

³⁷ De uitbouw van de brede basiszorg maakt deel uit van het beleid op leerlingenbegeleiding van een school. Dit beleid bestrijkt het hele zorgcontinuüm en de samenhang tussen de fasen met de brede basiszorg als fundament.

dat het uitgaan van diversiteit en het creëren en bijsturen van een krachtige leeromgeving³⁸ door de leerkrachten zelf gebeurt. Ze worden hierbij ondersteund door de directie, de andere leden van het schoolteam en – wanneer nodig – door partners in leerlingenbegeleiding en externe partners.

Een sterk uitgebouwd en gedragen beleid op leerlingenbegeleiding doorheen het hele zorgcontinuüm en dit zowel op school-, klas-, als leerlingenniveau kan extra zorg buiten de school minder noodzakelijk maken³⁹. Kwaliteitsvol onderwijs wordt hierdoor meer toegankelijk voor alle leerlingen⁴⁰.

³⁸ Voor meer inspiratie en verdieping, zie netgebonden materialen en andere referenties. Struyven, K., Gheysens, E., Coubergs, C., De Doncker, H. & De Neve, D. (2019). Binnenklasdifferentiatie in de praktijk. Ieders leerkracht realiseren. Leuven: Acco. (volledig herziene uitgave). Van de Putte, I. De Schauwer, E. (2018). Leren omgaan met diversiteit in de klas. Het GOL(L)D-concept in de praktijk. Gent: Academia Press. Smets, W. & Struyven, K. Vlaamse Onderwijsraad (VLOR). (2019) Spots op onderwijs. Wetenschappers voor het voetlicht. Doelgericht differentiëren vraagt om een ethisch kompas. p.261. De Vroey, A., Roelandts, K., Struyf, E. & Petry, K. (2016). Kijkwijzer inclusieve klaspraktijk. Viewmaster voor inclusieve praktijk - Detail - Potential – de power to teach all (potentialtoteach.be). <https://excel.thomasmore.be/excelleer/>. <https://www.oudersvoorinclusie.be/>; <https://www.uantwerpen.be/nl/projecten/taaltrajecten/> <https://www.diversiteitenleren.be/>

³⁹ De school waarborgt de toegang tot onderwijs voor elke lerende. Kwaliteitsverwachting uit het Referentiekader voor onderwijskwaliteit (ROK).p. 33. Zie ook <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/naar-een-decreet-leersteun-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften> geraadpleegd op 31 oktober 2023.

⁴⁰ Bodvin, K., Struyf, E., Van Mieghem, A., Verschueren, K. Vlaamse Onderwijsraad (VLOR). (2019) *Spots op onderwijs. Wetenschappers voor het voetlicht. Zorg op school*. p. 13. en Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B. & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces*. (Vlaamse editie). p. 257.